

Binnen de vaste commissie voor Europese Zaken bestond bij een aantal fracties de behoefte om aan het kabinet enkele vragen en opmerkingen voor te leggen met betrekking tot de geannoteerde agenda videoconferentie van de leden van de Europese Raad op 23 april 2020 en de videoconferentie van de leden van de Raad Algemene Zaken inzake COVID-19, de antwoorden op vragen commissie over o.a. de geannoteerde agenda Raad Algemene Zaken van 24 maart 2020 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2136) en het verslag Raad Algemene Zaken van 24 maart 2020 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2138).

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Veldman

De adjunct-griffier van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Buisman

Algemeen

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van het op 9 april overeengekomen pakket. Deze leden menen dat bij het vaststellen van pakketten en maatregelen ter bestrijding van de Coronacrisis solidair, maar zeker ook verstandig gehandeld moet worden. Deze leden benadrukken dat solidariteit op zichzelf geen reden mag zijn om de financieel-economische risico's voor Nederland in de toekomst fors te vergroten, zoals bijvoorbeeld door middel van het invoeren eurobonds of stappen richting een transferunie.

De leden van de PVV-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de videoconferentie van de leden van de Europese Raad op 23 april 2020 en de videoconferentie van de leden van de Raad Algemene Zaken inzake COVID-19. Naar aanleiding van het genoemde punt brengen de leden van de PVV-fractie het volgende naar voren.

Allereerst vragen de leden van de PVV-fractie naar de reactie van het kabinet voor wat betreft de uitspraak van de Franse president Macron in een interview met het Financial Times dat Nederland de EU op het spel zet. Hoe beoordeelt u zijn uitspraak: «*the European Union...I think it's a political project. We need financial transfers and solidarity, if only so that Europe holds on*»? ¹ Betekent dit dat Nederland tot in de eeuwigheid geld moet overmaken naar zwakke lidstaten, zoals Italië?

De leden van de CDA-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de videoconferentie van de leden van de Europese Raad op 23 april 2020 en de videoconferentie van de leden van de Raad Algemene Zaken inzake COVID-19. De leden van de CDA-fractie worstelen met de parlementaire controle met de gekozen informatievoorziening aan de Kamer. De Europese Raden, die nu per video gehouden worden, zijn allemaal informeel en er kan alleen via de schriftelijke procedure gestemd worden. Daarom vragen de leden van de CDA-fractie om voor alle Europese Raden aan te geven (sinds 23 maart): [1] over welke voorstellen er schriftelijk is gestemd, [2] wat Nederland stemde bij elk van deze voorstellen, [3] en op welke wijze de Tweede Kamer is geïnformeerd over elk van deze stemmingen.

De leden van de CDA-fractie verwachten hiervan een overzicht, ook omdat zij dit expliciet gevraagd hadden in de procedurevergadering, toen het ging over de nogal merkwaardige verdeling van het COVID-19 noodpakket van 37 miljard euro, waarover de Kamer niet voor de stemming geïnformeerd lijkt te zijn. Voor de CDA-fractie is «het kabinet streeft ernaar volgens de geldende informatieafspraken uw Kamer tijdig te informeren over besluitvorming». Het kabinet dient gewoon de Kamer voorafgaand aan elk voorgenomen besluit te informeren! Deelt het kabinet de mening van deze leden en hoe zal zij daarvoor zorg dragen, zo vragen de leden van de CDA-fractie?

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda betreffende de Europese Raad (23 april) en de Raad Algemene Zaken (22 april). Deze leden zijn van mening dat goede Europese samenwerking onmisbaar is tijdens deze coronacrisis. Deze leden stellen graag enkele vragen aan het kabinet over het bereikte akkoord in de Eurogroep, de exitstrategie van de Europese Commissie en de rechtsstaat in de EU.

De leden van de GroenLinksfractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de videoconferentie van de leden van de Europese Raad op 23 april 2020 en de videoconferentie van de leden van

¹ <https://www.ft.com/video/96240572-7e35-4fcd-aecb-8f503d529354>

de Raad Algemene Zaken inzake COVID-19. Zij hebben hier enkele vragen en opmerkingen over.

De leden van de SP-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de agenda's van zowel de Europese Raad als de Raad Algemene Zaken. De leden van de SP-fractie hadden sterk de voorkeur gehad om dit debat mondeling te voeren gezien de huidige Europese spanningen en het feit dat het een belangrijk onderwerp is dat niet goed is om af te doen in slechts een schriftelijk overleg met zeer beperkte ruimte voor debat. Desalniettemin hebben deze leden nog een aantal vragen.

De leden van de fractie van de ChristenUnie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda voor de videoconferenties van de Raad Algemene Zaken en de Europese Raad. Naar aanleiding daarvan hebben zij enkele vragen en opmerkingen.

Exitstrategie

De leden van de CDA-fractie hechten veel belang aan het met spoed vormgeven van de Europese exitstrategie. Deze leden vragen het kabinet hoe de exitstrategieën van de verschillende lidstaten gecoördineerd worden, wie verantwoordelijk is voor deze coördinatie, in hoeverre de strategieën van de lidstaten op elkaar worden afgestemd en hoe de uniforme exitstrategie van de EU er uit ziet? De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet hoe lidstaten tijdig geïnformeerd worden over wat er gaat gebeuren. Ofwel, is er een document met een strategie, dat het kabinet met de Kamer kan delen? Of wordt er een discussie gevoerd zonder stuk? Dat laatste achten de leden van de CDA-fractie sowieso onwenselijk.

De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet om per Europese regio te kijken hoe de exitstrategieën vorm worden gegeven en tevens vragen deze leden welke gevolgen het op gang brengen van de economie heeft voor grensarbeiders en grensverkeer en welke rol de EU daarbij speelt? De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet in kaart te brengen het openen van welke Europese regio's het belangrijkste zijn voor de Nederlandse export. Ook vragen deze leden welke middelen de EU heeft vrijgemaakt om de exitstrategie zorgvuldig te laten verlopen?

Inzake de Nederlandse exitstrategie vragen de leden van de CDA-fractie of het kabinet wil aangeven hoe we de contacten met onze buurlanden coördineren en wanneer economieën weer op gang komen. Zo kunnen deze leden zich voorstellen dat er in Benelux-verband en bilateraal met Duitsland intensieve coördinatie is over het openen van grenzen en het toelaten van mensen en goederen.

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de zogeheten routekaart met exitstrategie van de Europese Commissie om een gecoördineerde aanpak van het afbouwen van zogenaamde *lockdown*-maatregelen mogelijk te maken. De aan het woord zijnde leden vinden een goede Europese samenwerking ook hier van belang: een exitstrategie dient Europees gecoördineerd te worden. De leden van de D66-fractie verwelkomen de inzet van het kabinet op dit punt, zoals weergegeven in de geannoteerde agenda. Hoe zal het kabinet de richtlijnen van de Commissie en de WHO precies meenemen in het bepalen van de Nederlandse exitstrategie? In hoeverre vindt coördinatie van nationale maatregelen die een *lockdown* afbouwen op dit moment plaats? Hoe en wanneer is het kabinet van plan zelf de eventuele verlichtende maatregelen binnen de Unie te coördineren en communiceren, zo vragen deze

leden? Hoe werkt het kabinet samen binnen de EU wanneer het ontwikkelen van de Corona-app betreft?

De leden van de GroenLinksfractie merken op dat de exitstrategie van de Commissie aanbeveelt om de nu genomen noodmaatregelen om te vormen naar meer gerichte interventies, die volledige democratisch controle mogelijk maken en in lijn zijn met rechtsstaatbeginselen. De leden van de GroenLinksfractie vinden deze aanbeveling zeer terecht, maar is het kabinet ook bereid om binnen EU-verband in te grijpen als blijkt dat lidstaten geen tijdslimiet op hun noodmaatregelen hanteren en daarmee aan disproportionele maatregelen vasthouden wanneer de exitstrategie ingaat? De leden van de GroenLinksfractie hebben met instemming gelezen dat het kabinet de door de Europese Commissie aangekondigde *pledging conferentie* voor onderzoek naar een vaccin voor COVID-19 verwelkomt. Gisteren werd bekend dat de Europese Unie een conceptresolutie heeft voorgesteld voor de WHO-vergadering in mei² met het pleidooi een COVID-19 -pool in te stellen. De aangenomen motie Ellemeest c.s. (Kamerstuk 25 295, nr. 224)³ riep het kabinet ook al op zich daarvoor in te zetten. Is het kabinet voornemens een proactieve rol in te nemen in deze discussie? Is het kabinet bereid een moreel appèl te doen op ambtgenoten uit andere EU-landen om nu al vooruitlopend op de WHO-vergadering in gesprek te gaan met farmaceutische bedrijven over medewerking aan een WHO-pool zodra die er is, en zelf in Nederland dat gesprek ook aan te gaan met bedrijven die (deels) in Nederland gevestigd zijn, zoals Johnson & Johnson?

De leden van de SP-fractie hebben de «*Roadmap*» over de exitstrategie van de Europese Commissie gelezen en stellen allereerst dat de gehele *Roadmap* nogal een open deur lijkt. De leden van de SP-fractie vragen het kabinet wat er momenteel al qua overleggen plaatsvindt wat betreft het formuleren van een exitstrategie? Spreekt Nederland met alle Europese landen of slechts bepaalde landen? Wat laat Nederland aan de EU over wat dit onderwerp betreft en wat doet Nederland zelf, zo vragen de leden van de SP-fractie? Vindt er ook overleg plaats tussen Nederland en niet-EU landen? Wat vindt het kabinet ervan dat er nu al versoepelingen van maatregelen te zien zijn in de door ons omringende landen, zo vragen de leden van de SP-fractie?

De leden van de PvdA-fractie verwelkomen de inzet van het kabinet ten aanzien van de routekaart voor een gecoördineerde aanpak van het afbouwen van de lockdownmaatregelen. Terwijl het coronavirus geen grenzen kent en elk lidstaat raakt, verschillen de genomen maatregelen in de lidstaten van elkaar. Gezien de verschillen tussen de lidstaten, bijvoorbeeld op welke manier de zorgsystemen zijn georganiseerd, is het ook goed dat de lidstaten deze ruimte krijgen. Toch is het zaak om in oog te houden dat nationale maatregelen elkaar op Europees versterken in plaats van te ondermijnen, zo menen de leden van de PvdA-fractie. De «*ieder-voor-zich*»-mentaliteit die zich aandient bij de uitbraak van het virus in Europa – geïllustreerd door het eenzijdig sluiten van grenzen en exportverboden van medische middelen naar Italië – moet in de huidige fase voorkomen zien te worden. Afstemming tussen lidstaten moet zodoende voorkomen dat het virus zich in de toekomst weer vrijelijk kan verspreiden. Is de inschatting van het kabinet dat de voorgestelde routekaart voldoende is om Europese samenwerking deze keer wel te bewerkstelligen, zo vragen de leden van de PvdA-fractie? En wat gaat het kabinet doen om de afspraken uit de routekaart in de realiteit te verwezen-

² <https://www.statnews.com/pharmalot/2020/04/16/european-union-who-voluntary-pool-covid19-coronavirus/>

³ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z06421&did=2020D13620>

lijken? Op de mondiale markt is er een strijd gaande om het bemachtigen van medische middelen, waaronder mondkapjes, en medisch apparaat. In plaats van tegen elkaar uit te worden gespeeld door grootmachten als China en de Verenigde Staten, kan de EU een actieve rol bij het coördineren, bespoedigen en bevorderen van de aankoop van medische apparatuur. Samen staan we immers sterker dan alleen. De leden van de PvdA-fractie verwelkomen dan ook de inzet van de Europese Commissie op dit gebied. Wat heeft de inzet van de Europese Commissie bij de gezamenlijk aankoop van medische middelen tot nu toe opgeleverd, zo vragen deze leden? En op welke manier ondersteunt het kabinet de inzet van de Europese Commissie? Daarnaast zet de Commissie ook in op het vrijmaken van onderzoeksgelden voor de ontwikkeling van een vaccin. Om te zorgen dat een dergelijk vaccin zo snel mogelijk wordt gevonden – en op korte termijn ook bij zoveel mogelijk mensen terecht komt – is het ook essentieel dat informatie over het vaccin tussen wetenschappers in Europa wordt gedeeld. De leden van de PvdA-fractie zouden het kabinet dan ook willen oproepen om zich nadrukkelijk te willen uitspreken voor de inzet van de Europese Commissie om dit laatste punt te bewerkstelligen.

De leden van de ChristenUniefractie vinden het een goede zaak dat de Europese Commissie met een zogenoemde *roadmap* is gekomen voor een exitstrategie uit de beperkende maatregelen die de meeste landen nu genomen hebben ter bestrijding van het coronavirus.

De leden van deze fractie vragen het kabinet in hoeverre de adviezen van de WHO en de Europese Commissie overeenkomen met die van het Outbreak Management Team in Nederland? De leden van de ChristenUniefractie vragen het kabinet per advies aan te geven in hoeverre deze overeenkomen met de adviezen van het Outbreak Management Team, ook daar waar het gaat om gegevensverzameling en testcapaciteit. Deze leden constateren dat de Europese Commissie een aantal aanvullende maatregelen als essentieel heeft bestempeld die ook raken aan de privacy van de inwoners van de landen van de Europese Unie. Waaronder gegevensverzameling, een robuust rapportagesysteem en het creëren van een kader voor het traceren en waarschuwen van contacten met behulp van mobiele apps. Deelt het kabinet de opvatting van de Europese Commissie dat deze maatregelen essentieel zijn, zo vragen de leden van de ChristenUniefractie? De leden van de ChristenUniefractie vragen het kabinet verder of en hoe de lidstaten in de praktijk daadwerkelijk de maatregelen op elkaar afstemmen. Vindt er ook afstemming plaats met niet EU-landen zoals Zwitserland en de landen van de Westelijke Balkan, zo vragen deze leden? Ook willen deze leden weten hoe het contact tussen met het Verenigd Koninkrijk verloopt ten aanzien van de coronacrisis en in hoeverre er sprake is van afstemming met het Verenigd Koninkrijk over het al dan niet versoepelen van maatregelen.

Verwacht het kabinet nog meer gezamenlijke aanbestedingen om voldoende medische en persoonlijke beschermingsmiddelen voorhanden te hebben? Is deze manier van gezamenlijk aanbesteden effectief gebleken, zo vragen de leden van de ChristenUniefractie? Wat is de appreciatie van het kabinet van de tijdelijke beperkingen inzake de uitvoer van persoonlijke beschermingsmiddelen? Hoe gaat Nederland invulling geven aan deze regeling? In hoeverre zal dit naar verwachting bijdragen aan de beschikbaarheid van persoonlijke (niet-medische) beschermingsmiddelen in de EU, zo vragen de leden van de ChristenUniefractie? Op dit moment lijkt er in Nederland nog steeds sprake te zijn van schaarste aan medische beschermingsmiddelen. In verschillende lidstaten wordt nu steeds meer ook buiten de zorg gebruik gemaakt van persoonlijke beschermingsmiddelen. Hoe verhouden de situatie in Nederland en andere lidstaten zich tot elkaar als het gaat om beschikbaarheid van medische en persoonlijke beschermingsmiddelen, zo vragen deze leden?

In hoeverre is een gecoördineerde aanpak op het gebied van medische en persoonlijke beschermingsmiddelen, mede in het licht van de exitstrategieën, wenselijk om ervoor te zorgen dat de beschermingsmiddelen beschikbaar zijn op de plekken waar ze het meest nodig zijn, zo vragen de leden van de ChristenUniefractie?

Economisch herstel

De leden van de VVD-fractie hebben met instemming kennisgenomen van de afwijzing van het kabinet van eurobonds. Deze leden vragen het kabinet te bevestigen dat zij, conform het regeerakkoord, niet akkoord zullen gaan met het invoeren van eurobonds.

De leden van de VVD-fractie merken op dat door sommige lidstaten elementen uit de conclusies van 9 april heronderhandeld lijken te worden. Kan het kabinet bijvoorbeeld bevestigen dat tijdelijkheid onderdeel uit blijft maken van het SURE-voorstel? Kan het kabinet aangeven hoe deze tijdelijkheid geborgd zal worden? Kan het kabinet bevestigen dat in het pakket van 9 april conditionaliteit bij de economische steun van het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) een onderdeel zal blijven?

De leden van de VVD-fractie vragen om meer duidelijkheid rondom de voorstellen over het herstelfonds en het hernieuwde Meerjarig Financieel Kader (MFK). Kan het kabinet aangeven wanneer zij verwacht dat de nieuwe voorstellen vanuit de Europese Commissie hierover openbaar worden? Kan het kabinet bevestigen dat dit fonds gericht moet zijn op het economisch herstel van lidstaten, in plaats van andere beleidsdoelen? De leden van de VVD-fractie geven aan dat ook bij de discussie over het herstelfonds en het MFK verstandige maatregelen de boventoon moeten voeren.

Kan het kabinet bevestigen dat zij op deze Europese Raad nog geen besluitvorming over het herstelfonds en het MFK voorziet? Kan het kabinet de verwachte procedure schetsen? Wanneer verwacht zij besluitvorming over beide onderwerpen? Wanneer dient besluitvorming uiterlijk plaats te vinden? Wat zijn de consequenties indien er dan geen besluitvorming heeft plaatsgevonden, zo vragen de leden van de VVD-fractie? Hoe wordt de Kamer betrokken bij de besluitvorming?

De leden van de PVV-fractie merken op dat de besluiten van de Eurogroep voor wat betreft de leningen van de nieuwe kredietlijn van het ESM door lidstaten anders worden uitgelegd. Zo stelt het akkoord dat kosten gerelateerd moeten zijn aan gezondheidszorg of aan preventie. Dit laatste kan volgens analisten ook geïnterpreteerd worden als de economische kosten van de *lockdown*. Ook Eurocommissaris Dombrovskis heeft gesteld dat er een brede interpretatie komt van welke kosten (lees: ook economische kosten) onder deze nieuwe ESM-kredietlijn zonder condities vallen en dat niemand (inclusief Nederland) protesteerde toen Eurogroepvoorzitter Centeno zeer expliciet aangaf dat deze brede interpretatie er komt. De leden van de PVV-fractie vragen het kabinet hoe het gaat voorkomen dat de regels weer worden opgerekt?

Ook merken de leden van de PVV-fractie op dat er nog geen lidstaten zijn die hebben aangegeven gebruik te willen maken van de ESM-kredietlijn. De leden van de PVV-fractie willen weten of het kabinet verwacht dat lidstaten gebruik zullen maken van het ESM en zo neen, waarom er dan zo veel politiek kapitaal in is gestoken?

Verder merken de leden van de PVV-fractie op dat er geen blokkerende minderheid is bij het Nederlands voorstel voor het introduceren van een deadlineclausule waarmee het SURE-instrument ophoudt. De leden van de PVV-fractie willen weten of dit erop wijst dat SURE toch geen tijdelijk karakter heeft en vragen het kabinet welke maatregelen het kabinet bereid is te treffen om ervoor te zorgen dat er toch een blokkerende minderheid komt.

Ten slotte willen de leden van de PVV-fractie weten of het klopt dat de Europese Commissie van plan is om een wederopbouwfonds van 1.500 miljard euro op te richten om het herstel van de Europese economie na de coronacrisis te financieren en dat dit gefinancierd wordt met uitgifte van eurobonds. Zo ja, hoe beoordeelt het kabinet dit wederopbouwfonds en de wijze waarop het wordt gefinancierd? Kan het kabinet garanderen dat het niet zal instemmen met de (verdere) uitgifte van gezamenlijke leningen, obligaties of eurobonds, of alles wat daar op lijkt, die worden gegarandeerd door de EU-lidstaten? Kan het kabinet garanderen dat het het plan voor een wederopbouwfonds van 1500 miljard euro, zoals gelanceerd door Eurocommissaris Valdis Dombrovskis, resoluut naar de prullenbak zal worden verwezen?

Welke gevolgen heeft dit alles voor de onderhandelingen over de nieuwe meerjarenbegroting, zo vragen de leden van de PVV-fractie? Is het kabinet bereid in te zetten op een forse verlaging van de (huidige) Nederlandse afdracht? Kan het kabinet garanderen dat we op geen enkele wijze meer zullen gaan afdragen aan de EU, zo vragen deze leden? In de geannoteerde agenda staat dat het pakket van 15,6 miljard euro noodhulp aan derde landen ook nog eens zal worden aangevuld met 4 miljard euro aan bilaterale bijdragen uit de lidstaten. Klopt dit, zo vragen de leden van de PVV-fractie? Kan het kabinet toezeggen dat Nederland niet weer de portemonnee zal trekken voor extra noodhulp?

Aangaande het MFK komt de Europese Commissie met nieuwe voorstellen, zo weten de leden van de CDA-fractie. Commissievoorzitter Von der Leyen heeft al aangekondigd dat het MFK stevig omhoog moet. De leden van de CDA-fractie vragen wat de reactie hierop van het Nederlandse kabinet is. De EU wil Corona bestrijden, ook met middelen. De CDA-fractie heeft daarop een aantal vragen:

- Op welke terreinen heeft de EU hierin een meerwaarde?
- Hoe wordt ervoor gezorgd dat het niet weer gebeurt dat onder het mom van Corona-bestrijding cohesiefondsen verdeeld worden op een manier die in geen verhouding staat tot de Coronaproblemen in de afzonderlijke lidstaten?

Tevens willen de leden van de CDA-fractie benadrukken dat ook andere prioriteiten van de EU niet verwaarloosd mogen worden, te denken aan gemeenschappelijke grenscontrole. Deze leden vragen het kabinet ook in te brengen dat de EU moet inzetten op een nieuwe Europese maakindustrie en dit een belangrijk onderdeel moet worden van het nieuwe MFK.

De leden van de CDA-fractie merken op dat zij grote bedenkingen hebben bij een aantal voorstellen die gedaan zijn voor het herstelfonds en dat er geen voorstel op tafel ligt. Zij begrijpen heel goed dat andere regeringsleiders dit ter sprake zullen brengen maar horen graag de toezegging dat a.) Er een volledig verslag komt wat landen voorstellen, b.) Er met geen enkel voorstel ingestemd wordt (ook niet informeel), voordat het aan de Kamer is voorgelegd. Dus ook niet met nieuwe leningen met het MFK als onderpand om maar een voorbeeld te noemen, zo stellen de leden van de CDA-fractie.

De leden van de CDA-fractie merken in dit geval wellicht ten overvloed op dat er duidelijke afspraken gemaakt zijn in het regeerakkoord en dat het kabinet de recente motie tegen eurobonds en vergelijkbare instrumenten omarmd heeft en dat die aangenomen is. Deze leden gaan er dus vanuit dat dit ook de leidraad van het kabinet zal zijn. De toezeggingen die in deze paragraaf gevraagd worden, zijn essentieel en de leden van de CDA-fractie verzoeken het kabinet hierop heldere toezeggingen te doen vóór dinsdagavond 21 april 2020. Indien er bilateraal voorstellen gedaan zijn, die in meerdere landen op steun kunnen rekenen, stellen de leden van de CDA-fractie het op prijs om hierover, zo nodig vertrouwelijk, geïnformeerd te worden.

De leden van de CDA-fractie vernemen graag van het kabinet of de regeringsleiders voornemens zijn om de gemaakte afspraken in de EMU, zoals de uitgifte van *singe limb CAC's* ook werkelijk uit te voeren of de afspraken die andere landen niet prettig vinden van tafel verdwenen zijn. De leden van de CDA-fractie ontvangen graag een toezegging dat deze afspraken nagekomen worden. Verder zouden deze leden graag een update ontvangen van alle bedragen waar Nederland via EU-mechanismes voor garant staat op dit moment. Dit betreft dus oa. EFSM, ESM, EIB, Junkerfondsen en Target-2. Wat is het maximale bedrag dat Nederland moet betalen indien niemand zijn leningen terugbetaalt (en/of de monetaire unie verlaat). Is dat bedrag op te brengen door Nederland, zo vragen de leden van de CDA-fractie.

De leden van de CDA-fractie vernemen graag van het kabinet of zij de Italiaanse staatsschuld houdbaar acht en waarop zij deze informatie baseert. De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet om een helder antwoord.

De leden van de D66-fractie hebben enkele vragen over het *Recovery Fund* als voorgesteld in de conclusies van de Eurogroep. Deze leden merken op dat het van groot belang is dat er een budget komt dat helpt bij het economisch herstel van de Europese economie. De leden van de D66-fractie merken op dat in de conclusies van de Eurogroep staat *dat «Subject to guidance from leaders, discussion on the legal and practical aspects of such a fund, including its relations to the EU budget, its sources of financing and on innovative financial instruments»*. Wat wordt hier volgens het kabinet concreet mee bedoeld? Wat behelst deze afspraak, volgens het kabinet, zo vragen de leden van de D66-fractie? In de conclusies van de eurogroep wordt aldus voorgesteld dat tijdens de Europese Top verder wordt gesproken over de grootte en plaats van dit budget binnen het nieuwe MFK, en over de financiering hiervan o.a. middels *«innovative financial instruments»*. Verwacht het kabinet al over enkele voorstellen voor dergelijke instrumenten te spreken tijdens de aanstaande Top? Zijn er in de ambtelijke en schriftelijke voorbereidingen op de RAZ en deze Top al enkele voorstellen naar voren gekomen? Wordt er bijvoorbeeld gekeken naar directe financiering van de begroting, bijvoorbeeld door ETS, plastic taks en CO2-taks, zo vragen de leden van de D66-fractie? Welke voorstellen voor dergelijke instrumenten zouden tijdens de Top mogelijk besproken kunnen worden? Voor welke van deze voorstellen heeft het kabinet een positieve grondhouding? Hoe zou het kabinet graag zelf zien dat deze *innovative financial instruments* verwezenlijkt worden, en hoe gaat het kabinet zich daarvoor in zetten, zo vragen de leden van de D66-fractie?

De leden van de D66-fractie merken verder op dat de Franse president zich in onomwonden termen heeft uitgesproken over de Nederlandse en Duitse opstelling in de onderhandelingen over een Europees economisch antwoord op de crisis. Hoe apprecieert het kabinet de oproep van

president Macron, dat we nu vooral vooruit en naar de toekomst moeten kijken en ons solidair op moeten stellen, in plaats van vast te enkelzijdig te blijven wijzen op de begrotingsafspraken die in het verleden gemaakt zijn? Is het kabinet het eens met president Macron dat «de knop om moet», en dat de prioriteit moet liggen in het vinden van een gezamenlijke solidaire oplossing, zo vragen de leden van de D66-fractie? Zo nee, waarom niet? En zo ja, op welke wijze gaat het kabinet zich daarvoor inzetten? Ook merken de leden van de D66-fractie op dat deze week een uitzonderlijke gezamenlijke oproep van de Franse en Duitse ambassadeurs werd gedaan in een Nederlandse krant. Hoe apprecieert het kabinet deze oproep? Is het kabinet het eens met de ambassadeurs van deze twee Europese partners, dat we als Europeanen een gezamenlijk en solidair antwoord op deze crisis moeten vinden?

De leden van de GroenLinksfractie hebben een aantal vragen over de Nederlandse inzet ten aanzien van investeringen voor een Europees herstel, onder andere vorm te geven via een Europees «*Recovery Fund*». Is het kabinet het met Eurocommissaris Dombrovskis eens dat een omvang van ongeveer 1.500 miljard euro aan investeringen in de komende periode noodzakelijk is om het Europese economische herstel vorm te geven? Wat betekent dit volgens het kabinet voor de financiële inrichting van het aankomende MFK, zo vragen deze leden? Moet het *Recovery Fund* hier onderdeel van uitmaken en zo ja, op welke manier? Is het kabinet, net als Eurocommissaris Hahn bereid om het MFK in te zetten als hefboom om via kapitaalmarkten financiering op te halen, zo vragen de leden van de GroenLinksfractie? En is het kabinet binnen een dergelijke aanpak ook bereid het begrotingsplafond van het MFK naar 2% te verhogen? Is het kabinet het daarnaast met de leden van de GroenLinksfractie en vele economische experts eens dat een dergelijk (mogelijk gedeeltelijk marktgefinancierd) herstel financieringen met lange looptijden behoeft (bijvoorbeeld 30 jaar)? Wat wordt de inzet van het kabinet op dit punt, zo vragen deze leden? De leden van de GroenLinksfractie vragen op dit punt tenslotte wat volgens het kabinet aan de uitgavenkant de strategische prioritering van de investeringen moet zijn. Wat is volgens het kabinet de samenhang tussen de investeringen onder de *Green Deal* en het *Recovery Fund*? En hoe hangt dat samen met de vormgeving van het aankomende MFK, zo vragen de leden van de GroenLinksfractie?

De leden van de GroenLinks-fractie merken op dat er grote tekorten zijn in het aanleggen van voldoende voorraden van beschermingsmaterialen voor de gehele zorgsector. Hoewel een groot deel van de productie van beschermingsmaterialen nu nog afkomstig is uit China, zien de leden van de GroenLinksfractie steeds meer initiatieven van lidstaten die nationale productieketens opzetten of opschalen. Vervolgens vragen de voornoemde leden zich af in hoeverre een pan-Europese productielijn op poten gezet kan worden. Is het kabinet bereid zich in te zetten om dergelijke industriepolitiek te voeren?

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van de ambitie van de Europese Commissie om het volgende MFK 2021–2027 vrijwel volledig te gebruiken voor het tegengaan van de negatieve sociale en economische gevolgen van Corona. Deze leden vragen het kabinet op voorhand naar de appreciatie van dit idee. Wat heeft dit voor gevolgen voor de andere plannen die waren gemaakt onder het MFK? Is dit niet een perfect moment voor zelfreflectie vanuit de Europese Commissie over of het op sommige aspecten betreffende het MFK een tandje minder zou mogen, in plaats van een voorstel wat volgens bronnen in de buurt zou komen van 1500 miljard euro, wat vele malen meer is dan wat nu überhaupt ter sprake kwam bij onderhandelingen over het MFK, zo vragen de leden van

de SP-fractie? Heeft het kabinet al enig idee hoe het herstelfonds van de EU eruit gaat zien? Wat zijn de schattingen van de hoogte van dit fonds en waaruit zal dit betaald gaan worden? Denkt het kabinet ook net als de ECB dat er rond de 1500 miljard euro nodig zal zijn om de kosten van de crisis op te vangen? Verwacht het kabinet dat er wel gebruik zal worden gemaakt van het ESM, aangezien veel landen het zien als denigrerend en Italië er om die reden vooralsnog van af ziet, zo vragen de leden van de SP-fractie? Kan het kabinet ook aangeven wat de precieze duiding is voor het op een «Groene» wijze weer opstarten van de economie, zo vragen de leden van de SP-fractie? De leden van de SP-fractie vragen het kabinet wat het vindt van een fonds «dat gemeenschappelijk schuld papier met gemeenschappelijke garantie kan uitgeven» zoals Frankrijk namens president Macron voorstelt. Deze leden vragen om een toelichting. De leden van de SP-fractie willen weten wat president Macron bedoelt als hij zegt dat hij verwacht dat ze «bij zullen draaien» wat betreft de financiering van het herstel van de Europese economieën? Gaat het kabinet meewerken met de creatie van een gezamenlijk Europees fonds of een gezamenlijk budget van ongeveer 400 miljoen euro, bovenop de andere vormen van noodsteun die nu al worden ingezet? De leden van de SP-fractie zijn positief over de internationale insteek die het kabinet neemt ten tijde van de Coronacrisis. Internationale solidariteit is altijd belangrijk en noodzakelijk, ook op dit moment. De leden van de SP-fractie vragen het kabinet om duidelijkheid te geven wanneer er wordt overwogen om financiële steun te geven in de vorm van giften of van leningen. Wanneer wordt steun omgezet in een gift en wanneer in een lening? Waar is dit voornamelijk afhankelijk van, zo vragen deze leden?

De leden van de PvdA-fractie zijn een voorstander van Europese economische maatregelen om gezamenlijk de crisis het hoofd te bieden. Daadkrachtig optreden op Europees niveau is nodig om werknemers, banen en de meest kwetsbaren in onze samenleving te beschermen. In het vinden van gezamenlijke maatregelen is de opstelling van het kabinet, zowel in het formaat van de Eurogroep als de Europese Raad, echter zeer schadelijk voor het imago van Nederland geweest, zo constateren de leden van de PvdA-fractie. Terwijl zwaar getroffen landen als Italië en Spanje de solidariteit van Europese partners harder nodig hadden dan ooit, koos het kabinet ervoor middels een opgeheven vingertje deze landen de les te lezen. In plaats van de verantwoordelijk als oprichter van de EU in deze zware tijd te nemen, wordt de Europese inzet van Nederland door leiders als de Portugese premier Costa, de Spaanse premier Sanchez en de Franse president Macron – zoals gisteren geuit in de Financial Times ⁴ – zelfs in twijfel getrokken. Dit werd gisteren ook nog eens bevestigd door de uitzonderlijke oproep tot meer solidariteit van de Duitse en Franse ambassadeurs in Nederland ⁵. Dit laat zien dat de schade die Nederland lijdt door de opstelling van Minister-President Rutte en Minister van Financiën Hoekstra nog lang zal nagalmen in Europa, met als gevolg dat de Nederlandse onderhandelingspositie langdurig wordt ondermijnd, zo menen de leden van de PvdA-fractie. Hoe kan het dat ondanks de ervaringen van de Minister-President het kabinet een modderfiguur sloeg in Europa, zo vragen deze leden? En hoe gaat kabinet in woord en daad deze houding rechtzetten zodat Nederland niet als paria van de EU bekend komt te staan?

Het herstel van de geleden schade is alleen in daden uit te drukken. De discussie omtrent het zogenaamde Europees «herstelfonds», waar de verklaring van de Eurogroep naar verwees, is hiertoe een gelegenheid. Wat is de positie van het kabinet ten aanzien van een dergelijk fonds voor

⁴ <https://www.ft.com/content/3ea8d790-7fd1-11ea-8fdb-7ec06edeef84>.

⁵ <https://www.ad.nl/binnenland/een-belangrijke-boodschap-van-onze-buren-frankrijk-en-duitsland-aan-alle-nederlanders~a4cff3cb/>.

het economische herstel in de EU, zo vragen de leden van de PvdA-fractie? Is het kabinet bereid om te pleiten voor een omvangrijk herstelfonds dat (economische) solidariteit tussen lidstaten bevordert?

De leden van de ChristenUniefractie stellen vast dat er op de komende Raadsvergaderingen geen besluiten worden genomen. Het economisch herstel na de coronacrisis staat echter wel op de agenda. Kan het kabinet toezeggen op de aankomende Raadsvergaderingen geen onomkeerbare stappen te zetten ten aanzien van het herstelplan? Is het kabinet het in dit verband met deze leden eens dat de uitlatingen van de Franse president Macron in de Financial Times geen reden zijn om het Nederlandse standpunt over de manier waarop we in Europa solidariteit betonen te veranderen. Is het kabinet het met de leden van de ChristenUniefractie eens dat de Franse president hier wel heel grote woorden gebruikt wanneer hij het Nederlandse kabinet gebrek aan solidariteit verwijt en beweert dat Nederland de Europese Unie op het spel zet, terwijl de Franse regering bijvoorbeeld de pensioenleeftijd niet wil verhogen? Deze leden zien reikhalzend uit naar de beantwoording van het kabinet.

EU-extern

De leden van de VVD-fractie hebben enkele vragen over de repatriëring van Nederlanders die vastzitten in Marokko. Klopt het dat Marokko zich bij grotere Europese landen soepeler opstelt in het toestaan van repatriëringsvluchten? Kan het kabinet tijdens de Europese Raad vragen om gezamenlijke Europese druk op Marokko om repatriëring toe te staan, zo vragen deze leden?

De leden van de CDA-fractie verzoeken het kabinet er op in te zetten dat de EU binnen de reeds geplande Afrikastrategie inzet op economische samenwerking en gezondheidssamenwerking. Deze leden vragen het kabinet om er op in te zetten dat naast de middelen die de EU zelf inzet een coördinerende rol gaat spelen om de inzet van lidstaten tot een zo groot mogelijk resultaat te laten komen. De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet te benadrukken dat het van groot belang is dat de reguliere zorg in Afrika in stand wordt gehouden en daar ook op wordt ingezet, tevens het inzetten op een versterkte infrastructuur van zorgsystemen in ontwikkelingslanden, en het bieden van economisch perspectief en openhouden van handel. Tevens verzoeken de leden van de CDA-fractie dat Nederland oproept tot de ontwikkelen van *global health strategie* door de EU.

De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet om aan te geven een strategie te ontwikkelen voor de verspreiding van medische beschermingsmiddelen en vaccinatieplan maken voor infrastructuur wanneer een vaccin in zich komt. Hoe wordt de energie besteed aan het gezamenlijk bespoedigen van een vaccin en het beschikbaar hebben van het vaccin in voldoende hoeveelheden voor alle lidstaten? Wordt daarvoor centraal productiecapaciteit gereserveerd, zo vragen de leden van de CDA-fractie?

De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet er voor te pleiten dat de EU zich zal uitspreken richting de Verenigde Staten om stoppen van de financiering van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) te heroverwegen

De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet er voor te pleiten om met het Verenigd Koninkrijk heldere afspraken te maken over de voortgang van de Brexit-onderhandelingen. Deze leden verzoeken het kabinet te pleiten voor uitstel van de onderhandelingen ten behoeve van de Britse bevolking maar tevens vanwege de kwaliteit van het exit-verdrag.

Tenslotte vragen de leden van de CDA-fractie het kabinet in navolging van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk een onderzoek in te stellen naar de echtheid van de berichtgeving over de oorsprong van het COVID-19 virus. Is er al zicht op het vinden van patiënt 0 en het tijdstip dat deze crisis begon, zo vragen deze leden? Is China in staat om dat onderzoek alleen te doen of is het gepaster dat dit internationaal opgepakt wordt, zo vragen de leden van de CDA-fractie?

De leden van de GroenLinksfractie zijn onder de indruk van de oproep in de Financial Times van 14 april van diverse Europese en Afrikaanse regeringsleiders, waaronder de Nederlandse Minister-President, voor een solide internationaal steunpakket. Deze leden zien dit als een sterk signaal voor de multilaterale benadering die het kabinet voorstaat, en bovendien hard nodig nu de Verenigde Staten een andere weg lijkt te kiezen. Wel hebben de leden van de GroenLinksfractie enige vragen over de invulling van die oproep en zorgen over de verwezenlijking ervan. Welke concrete stappen worden ondernomen om het stimuleringspakket ter waarde van 100 miljard dollar vorm te geven? In hoeverre gaat het om middelen die additioneel zijn aan reeds toegezegde uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking, zo vragen deze leden? Hoe verhoudt deze oproep zich tot het pakket van de Europese Commissie van 15,6 miljard euro? Klopt het dat slechts 2 miljard euro van dat pakket beschikbaar is voor Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara? En hoe verhoudt de oproep in de Financial Times zich tot de Nederlandse inzet, die zich vooralsnog beperkt tot een niet-additionele bijdrage van exact een promille van het bedrag genoemd in die oproep, zo vragen de leden van de GroenLinksfractie? Hoe zorgt het kabinet ervoor dat de financiële steun uit de oproep er ook daadwerkelijk zal komen?

Tenslotte zijn de leden van de GroenLinksfractie benieuwd naar de oproep om ontwikkelingsuitgaven te «ringfencen». Hoe verhoudt die oproep zich tot de inspanningsverplichting van rijke landen om 0,7% van het nationaal inkomen aan ODA te besteden en tot de verwachte economische krimp als gevolg van de coronacrisis? Kan het kabinet garanderen dat de absolute ODA-uitgaven van 2019 worden gehanteerd als ondergrens, zo vragen deze leden?

De leden van de SP-fractie constateren dat recentelijk de motie Marijnissen/Heerma (Kamerstuk 25 295 nr.255) is aangenomen waarin het kabinet wordt opgeroepen om de productie van geneesmiddelen, vaccins en beschermingsmateriaal voor zowel de korte als de lange termijn in ons land en binnen Europa versterkt en uitgebreid kan worden. Deze leden vragen het kabinet hoe het van plan is dit ook bij de komende gesprekken op Europees niveau ter sprake te brengen, aangezien deze motie ook een duidelijk Europese component heeft. De leden van de SP-fractie zijn blij te constateren dat Nederland heeft aangegeven voorstander te zijn van een «patent pool» dat als voorstel is aangedragen bij de WHO door Costa Rica. De leden vragen het kabinet om dit belangrijke onderwerp ook aan te kaarten bij de volgende overleggen op Europees niveau om na te denken over een gezamenlijke Europees plan voor deze «patent pool».

De leden van de SP-fractie constateren dat de spanningen op het Europees niveau de laatste weken flink zijn opgelopen en dat er ook veel kritiek is op de houding van Nederland. Wat vindt het kabinet van de uitspraken van de Franse president Emmanuel Macron waarin hij stelt dat Nederland de Europese Unie in gevaar brengt? Vindt het kabinet de kritiek ofwel gepast ofwel terecht? Wat zijn op dit onderwerp de verwachtingen van de komende informele Europese Top, zo vragen deze leden? Zijn er zaken afgestemd met landen die qua denkwijze op dezelfde lijn zitten als Nederland, zoals bijvoorbeeld Duitsland? Is te voorzien dat Nederland

weer de vooruitgeschoven post zal zijn ter verdediging van de punten van een aantal landen, en vindt het kabinet het wenselijk dat Nederland dan weer als kop van jut wordt gebruikt? De leden van de SP-fractie twijfelen flink over deze strategie voor nu en in de toekomstige EU overleggen.

De leden van de SP-fractie volgen de onderhandelingen over de Brexit nog steeds met interesse, ook al hebben deze onderhandelingen lange tijd stilgelegen. Wat vindt het kabinet van de uitspraken vanuit het Verenigd Koninkrijk dat zij niet zullen instemmen met een verlenging van de deadline voor de Brexit-onderhandelingen? Wat wordt de inzet van Nederland hierin, zo vragen deze leden? Wat verwacht het kabinet van de gesprekken die de komende week waar plaats gaan vinden?

De leden van de SP-fractie zijn kritisch op de manier waarop de communicatie is gelopen betreffende de verdeling van de Cohesiefondsen. Het kabinet geeft vooral tijdsgebrek aan als argument voor de gebrekkige communicatie. Zou het kabinet het achteraf anders hebben gedaan dan hoe het nu is verlopen, zo vragen de leden van de SP-fractie? Is het niet juist nu extra relevant om de communicatie en de transparantie prioriteit te geven? Vindt het kabinet het gebrek aan tijd op zichzelf ook niet een heel gebrekkig argument, zo vragen deze leden?

Net als het kabinet zijn de leden van de PvdA-fractie voorstander van een multilaterale benadering om de mondiale COVID-19 uitdaging het hoofd te bieden, waarbij de EU, de VN en de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), alsook de Wereldhandelsorganisatie, een belangrijke rol te vervullen hebben. De PvdA-fractie betreurt dan ook zeer het besluit van Amerikaans president Trump om de financiering voor de WHO een halt toe te roepen. Gezien het feit dat internationale samenwerking op het gebied van de volksgezondheid cruciaal is, is het kabinet bereid om samen met Europese landen de WHO extra te ondersteunen, zo vragen de leden van de PvdA-fractie? Daarnaast verwelkomende deze leden het steunpakket om derde landen te steunen met noodhulp, gezondheidssystemen te versterken en de (sociaaleconomische) gevolgen van COVID-19 te mitigeren. Wat wel onbelicht blijft zijn de gevolgen voor de allerarmsten die op informele wijze hun inkomen verdienen en nu buiten de boot dreigen te vallen. De leden van de PvdA-fractie willen het kabinet vragen hier aandacht voor te blijven vragen.

Wat het Verenigd Koninkrijk betreft, willen de leden van de ChristenUniefractie ook graag weten wat de gevolgen van de coronacrisis zijn voor de onderhandelingen over de Brexit. Verwacht het kabinet dat er uitstel komt van de einddatum, zo vragen deze leden? Waar bereidt Nederland zich momenteel op voor? Hoe groot acht het kabinet de kans op een harde Brexit? En bereidt Nederland zich daarop momenteel voor, zo vragen de leden van de ChristenUniefractie?

Klimaatwet

De leden van de GroenLinksfractie zien met tevredenheid dat er in de EU veel draagvlak lijkt te zijn om het herstelplan in lijn te laten zijn met de *Green Deal* en de groene ambities van de EU. Deze leden wijzen er op dat een groen herstelplan breder is dan de energietransitie, het gaat immers ook om noodzakelijke transitie binnen de industrie, mobiliteit, landbouw en gebouwde omgeving, verder is het ook van toepassing op bijvoorbeeld onderwerpen als biodiversiteit. Deze leden zijn erg positief over de ondertekening van Nederland van de gezamenlijke brief van 9 april 2020. Zijn de lidstaten die deze brief niet hebben ondertekend ook tegen een groen herstelplan of zijn er ook lidstaten die ambivalent hierover zijn en ervan overtuigd kunnen worden dat het herstelplan een groen herstelplan

moet zijn, zo vragen de leden van de GroenLinksfractie? Deze leden vragen het kabinet om de Raad (en dan met name landen als Hongarije en Polen) er met nadruk op te wijzen dat een effectief herstellepakket en het uitvoeren van de *Green Deal* hand in hand gaan. Is het kabinet het met deze leden eens dat overheidssteun aan bedrijven gekoppeld dient te worden aan voorwaarden rondom duurzaamheid? Hoe kan deze voorwaardelijke overheidssteun precies worden vormgegeven?

De leden van de PvdA-fractie verwelkomen de *Green Deal*⁶. Eurocommissaris Timmermans heeft recent in een open brief nogmaals op de voordelen gewezen die de EU bovendien een groene doorstart kan geven waarbij de Unie zich gaat richten op kwalitatieve groei, met een circulaire, duurzame en hoogst concurrerende economie. Deelt het kabinet de mening dat dit in belangrijke mate een bijdrage levert aan het behalen van de klimaatdoelstellingen en aansluit op de Klimaatwet, zo vragen de leden van de PvdA-fractie? De *Green Deal* is een groeistrategie die tegelijkertijd ook ons milieu beschermt. Hernieuwbare energie en schone technologieën vormen een enorm economisch en industrieel potentieel dat een betere toekomst heeft dan een terugkeer naar een op koolstof gebaseerde economie, geplaagd door onvoorspelbaarheid, in de woorden van de Eurocommissaris. Niet alleen biedt de *Green Deal* voordelen voor het klimaat, het scheidt ook werkgelegenheid en economische groei. Europa en Nederland kunnen hiermee sterker uit deze crisis komen, zo stellen de leden van de PvdA-fractie. Hoe gaat het kabinet hier tijdens de Raad aandacht voor vragen, zo vragen deze leden?

Solidariteit Europese Unie

De leden van de GroenLinksfractie zijn van mening dat deze crisis vraagt om Europese solidariteit. Zo tonen de Duitsers solidariteit met Nederland door het opnemen van tientallen corona-patiënten op de intensive care. De leden van de GroenLinksfractie vrezen dat het COVID-19 virus nog een tijd onder ons is, waardoor intensievere Europese samenwerking van groot belang kan zijn om pieken van ziekenhuisopnames op te vangen. Deelt het kabinet deze urgentie en het belang van Europese samenwerking in de zorg? Is het kabinet bereid om te kijken hoe deze samenwerking geïntensiveerd kan worden, zo vragen de leden van de GroenLinksfractie? Wat voor rol ziet het kabinet voor Nederland weggelegd, in het voornoemde kader?

De leden van de GroenLinksfractie hebben met interesse en instemming kennis genomen van de gezamenlijke brief van de Franse en Duitse ambassadeur in het Algemeen Dagblad van 16 april jl.⁷ Zij onderschrijven de optimistische oproep tot eenheid, solidariteit en ambitie van de EU. Is het kabinet het eens dat een dergelijke brief van twee EU-lidstaten wel een heel ongebruikelijke stap is? Heeft het kabinet enig vermoeden heeft hoe ze tot die stap zijn gekomen, vragen deze leden? Deze leden constateren dat er kennelijk twijfel is gerezen over waar Nederland staat. Is het kabinet het eens dat dit onwenselijk is, zo vragen de leden van de GroenLinksfractie? Kan het kabinet daarnaast een appreciatie geven van deze brief, waarbij de Nederlandse inzet op de benoemde onderwerpen uiteen wordt gezet, zo vragen deze leden?

Rechtsstatelijkheid coronamaatregelen (RAZ)

De leden van de D66-fractie hebben met lede ogen aangezien hoe het Hongaarse parlement een wet aannam waarmee het zichzelf voor onbepaalde tijd buitenspel zet door de noodtoestand zonder einddatum te

⁶ <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/04/15/dit-is-de-weg-uit-de-crisis-a3996888>

⁷ Zie: <https://www.ad.nl/binnenland/een-belangrijke-boodschap-van-onze-buren-frankrijk-en-duitsland-aan-alle-nederlanders~a4cff3cb/>

verlengen. Hongaarse premier Orbán zette een nieuwe stap in het afbreken van de democratie, zo stellen de leden van de D66-fractie. De aan het woord zijnde leden zijn hierdoor geschokt en zijn van mening dat dit moet worden gestopt. De Europese Unie dient te stoppen met het subsidiëren van Hongarije en de artikel 7-procedure tegen Hongarije dient zo snel mogelijk te worden voortgezet. De leden van de D66-fractie vragen het kabinet graag om een reactie. Naast Hongarije zet ook Polen op dit moment zorgelijke stappen: het tracht in het midden van de pandemie presidentiële verkiezingen te houden en de kieswet zo te wijzigen dat het indruist tegen uitspraken van het Poolse Constitutioneel Hof.

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van het «diploma-tieke statement» dat Nederland met een aantal andere EU-lidstaten heeft ondertekend, waarin wordt gesteld dat noodmaatregelen om de COVID-19 crisis te bestrijden tijdelijk en proportioneel moeten zijn, en dat deze de rechtsstaat en fundamentele rechten dienen te respecteren. Dit statement noemde Hongarije niet expliciet, en dit leidde ertoe dat de Hongaarse regering aan de pers liet weten dat het het statement ook steunt. Is het kabinet het met de leden van de D66-fractie eens dat dit statement wél specifiek Hongarije had moeten benoemen? Waarom wordt ook tevens in de geannoteerde agenda van de RAZ Hongarije niet bij naam genoemd? Ook uit het verslag van de JBZ-raad van 6 april jl. blijkt op geen enkele wijze dat het kabinet Hongarije tijdens deze Raad op de noodwet heeft aangesproken. De leden van de D66-fractie vinden dit teleurstellend en vragen het kabinet dat bij deze Raad Algemene Zaken wel te doen. Is daarnaast de premier bereid, nadat hij tijdens het debat op woensdag 1 april 2020 steun uitsprak voor de zorgen die de leden van de D66-fractie hebben over de situatie in Hongarije,⁸ zo mogelijk tijdens de aankomende Europese Top maar anders in een bilateraal (video)gesprek, Hongarije op deze noodwet aan te spreken? Zo nee, waarom niet?

Naast het op hoog ambtelijk niveau bespreken van deze serieuze zorgen, zijn de leden van de D66-fractie van mening dat het kabinet meer stappen dient te zetten. Één daarvan is het voortzetten van de artikel 7-procedure. In deze fase van de artikel 7-procedure is een meerderheid van vier-vijfde van de leden van de Raad nodig die constateren dat er een duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending van de Europese waarden. Is het kabinet bereid zo snel mogelijk deze vier-vijfde meerderheid te organiseren in de Raad en lidstaten bilateraal aan te spreken om zich bij deze vier-vijfde meerderheid aan te sluiten, zo vragen de leden van de D66-fractie? Hoe zal het kabinet zich ervoor inspannen om de artikel 7-procedure van zowel Hongarije als Polen zo snel mogelijk weer op de agenda van de Raad te krijgen? Hoe blijft het kabinet zich in de MFK-onderhandelingen inzetten om een zo sterk en effectief mogelijke conditionaliteit inzake rechtsstatelijkheid de eindstreep van de MFK-onderhandelingen te laten halen, zo vragen de leden van de D66-fractie? Is het kabinet bereid de Europese Commissie te verzoeken de rechtmatigheid van de besteding van Europese fondsen in Hongarije streng te controleren, onder artikel 142, eerste lid, onder a, van de Verordening 1303/2013 houdende gemeenschappelijke bepalingen t.a.v. de verschillende fondsen (de zogeheten *Common provisions regulation*)? Kan het kabinet deze vragen apart beantwoorden, zo vragen de leden van de D66-fractie?

---

⁸ Tijdens het plenaire debat op woensdag 1 april 2020 over de ontwikkelingen rondom het coronavirus antwoordde premier Rutte op vragen van het lid Jetten over Hongarije, dat hij «de zorg die de heer Jetten [...] uitspreekt, te ondersteunen en, waar [...] dat kan, ook actie daarop te zetten.»

De leden van de GroenLinksfractie zijn opgelucht dat de Poolse regering uiteindelijk heeft besloten een vergaande anti-abortuswet voorlopig in te trekken. Deze leden zijn verheugd dat een deel van de Poolse samenleving zelfs in deze tijd heeft laten weten hier niet van gediend te zijn. Zij wensen ten zeerste dat Polen definitief afziet van verdere inperkingen van het abortusrecht. De leden van de GroenLinksfractie onderschrijven het belang dat het kabinet hecht aan de vereisten van noodzakelijkheid, proportionaliteit en tijdelijkheid, de waarden van de Unie en internationale verdragsverplichtingen bij de invoering van coronamaatregelen. De leden van de GroenLinksfractie hebben kennisgenomen van de verklaring die Nederland en andere EU-landen hebben uitgegeven om dit standpunt te benadrukken. Helaas constateren deze leden dat door niet specifiek te zijn over tegen welke landen deze verklaring was gericht, Hongarije zich hierbij heeft aangesloten en het statement mede daardoor niet krachtig is geweest. Kan het kabinet reflecteren op deze gekozen methode, zo vragen de leden van de GroenLinksfractie? Is het kabinet van mening, net als de leden van de GroenLinksfractie, dat het zorgelijk is dat er in Hongarije maatregelen worden geïmplementeerd die de vrijheid van meningsuiting inperken en ook het per decreet invoeren van wetten die niets met de coronacrisis te maken hebben? En is het kabinet van mening dat het zorgelijk is dat er in Polen een omstreden kieswet is geïmplementeerd die onverenigbaar is met een uitspraak van het Constitutioneel Hof en de waarden van de EU? Zo nee, waarom niet? Zo ja, is het kabinet van plan dit expliciet tijdens de Raad te adresseren, als ook in bilaterale contacten? Is het kabinet het met de GroenLinksfractie eens dat juist ook in tijden van crisis, fundamentele waarden van de Unie overeind moeten blijven, en niet kunnen wachten om besproken te worden tijdens een «gepast moment»? Zo nee, waarom niet? Kan het kabinet aangeven of het kabinet het niet nu al gepast vindt dat de door Commissie ingezette monitoring van coronamaatregelen resulteert in het ondernemen van noodzakelijke actie zowel in juridisch als budgettair opzicht, zoals in ieder geval bij Hongarije en Polen, zo vragen de leden van de GroenLinksfractie? Zo nee, waarom niet?

Tot slot hierover vragen de leden van de GroenLinksfractie welke mogelijkheden het kabinet ziet om het maatschappelijk middenveld en onafhankelijke media in Hongarije en Polen verder te ondersteunen, zeker gezien het hernieuwde urgente belang van onafhankelijke verslaggeving in deze coronacrisis. Is het kabinet bereid hiertoe concrete actie te ondernemen, zowel in de Raad als bilateraal, zo vragen deze leden? De leden van de SP-fractie hebben veel zorgen over de democratie die in sommige landen opzij wordt geschoven, waarbij de Coronacrisis als excuus wordt gebruikt. Zo gebeurt dit helaas ook in de Europese Unie, en niet alleen bij landen die lid zijn, maar ook landen die kandidaat-lid zijn van de Europese Unie. De leden van de SP-fractie zijn blij om te lezen dat Nederland samen met een groot aantal andere Europese landen dezelfde zorgen heeft geuit in een gezamenlijke verklaring gepubliceerd op 1 april, zij zien dit als een goed begin. Kan het kabinet een appreciatie geven van de democratische veranderingen die zijn doorgevoerd in met name Polen, Hongarije en Servië? Kan het kabinet ook aangeven over welke landen nog meer zorgen zijn wat betreft dit onderwerp, zo vragen de leden van de SP-fractie? Zou er niet gedacht moeten worden aan meer dwingende maatregelen dan het opstellen van een gezamenlijke verklaring? Vinden zij het ook niet ongelofelijk ironisch dat nota bene Hongarije deze verklaring heeft meegetekend en laat dit niet precies zien dat deze verklaring te weinig vlees op de botten heeft? Kan het kabinet er zich op zijn minst voor inzetten om een manier te vinden waarop gegarandeerd wordt dat deze democratische beperkingen direct worden gestopt op het moment dat de Coronacrisis voorbij is? Is het kabinet op de hoogte van de nieuwe wetten die zijn aangenomen in Polen die de vrijheid van vrouwen

wat betreft abortus inperkt en tevens de seksuele voorlichting op scholen ernstig beperkt, zo vragen de leden van de SP-fractie? Is het kabinet bereid om Polen hier op aan te spreken bij het komende overleg? De leden van de SP-fractie zien dat ook de uitwisseling van beleidsmaatregelen ten tijde van Corona worden gewisseld. In veel gevallen een goed idee, behalve voor Polen en Hongarije die een loopje met de democratie en de rechtsstaat nemen en hier de Corona crisis nog extra voor aangrijpen. Deze leden vragen het kabinet of in tegenstelling tot deze landen, er ook landen geweest zijn die worden gezien als een goed voorbeeld in deze tijden? Zijn er landen die een effectieve tactiek hebben waarbij delen ook nu nog kunnen worden overgenomen door het kabinet, zo vragen de leden van de SP-fractie?

De leden van de PvdA-fractie steunen de inzet van het kabinet als het gaat om de aandacht voor de rechtsstatelijke aspecten van de maatregelen die genomen worden bij de bestrijding van COVID-19, de uitzonderlijke maatregelen die genomen worden in ingrijpen op bepaalde grondrechten, zijn onder deze uitzonderlijke omstandigheden bij uitzondering toegestaan vanuit het oogpunt van de bescherming van de volksgezondheid, echter voor deze maatregelen geldt wel dat zij moeten voldoen aan vereisten van noodzakelijkheid, proportionaliteit en tijdelijkheid, en dienen tevens de waarden van de Unie en internationale verdragsverplichtingen te respecteren. De beginselen van rechtsstaat, democratie en grondrechten zijn daarbij wel het uitgangspunt. De leden van de PvdA-fractie zijn blij met de inzet van het kabinet op dit punt en willen vragen of het kabinet zich blijven met gelijkgezinde lidstaten hier blijvend sterk voor wil maken. Dat het ingewikkeld en soms moeilijk is hier in de snelheid der dingen aan alle aspecten mee te nemen bij de invoering van de maatregelen neemt niet weg dat zij gedurende de looptijd gemonitord kunnen worden en wanneer zij niet noodzakelijkerwijs binnen de grenzen van het betamelijke blijven, waarbij niet altijd sprake hoeft te zijn van kwade opzet, is het kabinet dan bereid dit in de Raad ter sprake te brengen, zo vragen de leden van de PvdA-fractie? Er is steun voor voornemen van de Europese Commissie om de (toepassing van) noodwetgeving in lidstaten te monitoren en vooralsnog zal dit in de Raad Algemene Zaken op een gepast moment nader besproken worden, echter de tijd dringt en aangezien Nederland voornemens is de Commissie op te roepen haar monitoring van alle noodmaatregelen (inclusief de toepassing ervan) in de lidstaten voort te zetten, en indien noodzakelijk hier nadere actie op te ondernemen, gaat het kabinet dit ook daadwerkelijk doen, zo vragen de leden van de PvdA-fractie? Want het naleven van alle beginselen waarop de Unie is gestoeld is van wezenlijk belang, ook voor de voorbeeldfunctie van de EU wereldwijd.

De leden van de fractie van de ChristenUnie vragen het kabinet of ook de rechtsstatelijke aspecten een onderwerp van gesprek zullen zijn op de Raad Algemene Zaken? Deze leden zouden het kabinet willen vragen dit te agenderen voor deze RAZ. Deze leden verwelkomen het feit dat noodwetgeving die lidstaten nu aannemen gemonitord gaat worden. Ook zijn de leden van de ChristenUniefractie blij met het initiatief waar het kabinet aan meegewerkt heeft om met een aantal lidstaten een verklaring uit te brengen over het waarborgen van democratie en rechtsstaat in relatie tot de bestrijding van het coronavirus. Hoeveel landen hebben deze verklaring uiteindelijk ondertekend en hoe hebben de landen die niet hebben ondertekend gereageerd op de verklaring, zo vragen deze leden? De leden van de ChristenUniefractie vragen of het juist is dat ook Hongarije de verklaring heeft ondertekend, en of het kabinet van mening is dat de Hongaarse noodwetgeving in strijd is met deze verklaring en of het kabinet bereid is de Hongaarse regering hierop aan te spreken. De leden Leijten (SP) en Van der Graaf (ChristenUnie) en Anne Mulder (VVD)

hebben schriftelijke vragen gesteld over de maatregelen die Hongarije genomen heeft. Kan het kabinet deze vragen zo spoedig mogelijk beantwoorden met de vragen uit dit schriftelijk overleg?